

Nieuwe paus alle kansen geven

Kurt Martens (KU Leuven – Faculteit Kerkelijk Recht)

Dinsdag 19 april 2005. Er blijkt dan toch, vlugger dan verwacht, witte rook uit de schoorsteen van de Sixtijnse Kapel te komen. De nieuwe paus is niemand minder dan kardinaal Joseph Ratzinger, de gevreesde prefect van de Congregatie voor de geloofsleer, vanaf nu paus Benedictus XVI. De commentaren in de Vlaamse media liegen er niet om: het was niet de keuze die verwacht werd. Het was de keuze van het kardinalencollege, zo zou Godfried Danneels het later verwoorden. Hadden we dan liever Danneels gehad?

In zijn homilie bij de inauguratie op zondag 24 april 2005 zegt de nieuwe paus dat hij geen regeerprogramma zal uiteen zetten. Dat had hij al gedaan de dag na het conclaaf ten overstaan van het kardinalencollege. En laten we eerlijk zijn: het klonk niet slecht. De nieuwe paus belofde trouw aan het concilie, zou de collegialiteit hoog in het vaandel voeren, schroefde de oecumenische dialoog niet terug. Tijdens zijn inauguratie geen herhaling hiervan. Wel wat uitleg bij de symbolen van die dag, het pallium en de vissersring. Maar toch een welbepaald zinnetje: "Mijn werkelijke regeerprogramma is niet mijn eigen wil te doen, niet mijn eigen ideeën na te streven, maar met de hele Kerk het woord en de wil van God te beluisteren, door Hem geleid te worden, zodat Hij zelf de Kerk leidt." Geen regeerprogramma dus op zijn inauguratie. Het zinnetje op zich is eigenlijk al een eigen programma.

Wat hij bij de aanvang van zijn pontificaat

zei, is niet onbelangrijk. Eigenlijk bouwt dit verder op zijn woorden van daarvoor. Tijdens de mis net voor de aanvang van het conclaaf – de zogenaamde mis *pro eligendo Romano Pontifice* – had toenmalig kardinaal Ratzinger nog uitgehaald naar allerlei ideologieën die bij momenten het kleine bootje van het christendom op de golven van verschillende gedachtestromen dreigden mee te sleuren van het ene extreem naar het andere. Een helder geloof gebaseerd op het Credo van de Kerk wordt volgens Ratzinger vandaag de dag vaak voorgesteld als fundamentalisme. Hij plaatst dit tegenover het relativisme dat hij dan definieert als het meegesleurd worden door elke wind van een ideologie. Dit zou dan de enige manier zijn om om te gaan met de moderne tijd. Ratzinger waarschuwt voor de dictatuur van het relativisme dat niets als definitief erkent en waarvan het ultieme doel enkel het eigen ego en het eigen verlangen is.

VOLWASSEN GELOOF

Dat is voor Ratzinger niet het echte volwassen geloof. Een volwassen geloof volgt niet de laatste modetrends en de laatste vernieuwingen, maar is fundamenteel geworteld in een vriendschap met Christus. Hij is de maatstaf van echt humanisme. Deze vriendschap staat open voor allen en geeft een criterium om het onderscheid te maken tussen echt en vals en tussen bedrog en waarheid. Dit volwassen geloof dient volgens Ratzinger verder ontwikkeld en de gelovigen moeten tot dat geloof worden gebracht.

Die twee homilieën van Ratzinger kunnen niet los worden gezien van elkaar. De eerste homilie, voor de aanvang van het conclaaf, is eigenlijk een soort verkiezingsprogramma. Ratzinger maakt in de hem eigen stijl een scherpe analyse: een volwassen geloof mag niet de laatste modegrillen willen volgen, maar moet standvastig genoeg zijn. Na zijn verkiezing, tijdens zijn inauguratieplechtigheid, voegt hij er nog iets aan toe: het gaat er niet om de eigen wil te volgen en op te leggen, maar Gods woord te beluisteren en zijn wil te doen. Critici zullen er dan aan toevoegen: de paus zal uiteindelijk bepalen welke de wil van God is, en dan staan we weer even ver.

Maar eigenlijk legt de analyse van Ratzinger, of beter, Benedictus XVI, de vinger op de wonde. Waarover gaat de kritiek op de verkiezing van Ratzinger? De kritiek slaat op de invulling die hij heeft gegeven aan een welbepaalde rol – de bewaker van de orthodoxie – en op mogelijke gevolgen hiervan voor zijn beleid als nieuwe paus. "De vrouwen hebben weer niets," is een van de reacties. Of ook nog: "We zullen nu alles zelf moeten doen." Hoe moeten we die reacties begrijpen? Zijn ze egoïstisch? Getuigen ze van een mateloze pretentie en zelfoverschatting? Misschien wel, maar het is niet aan mij om hierover te oordelen. Wat mij in de vele commentaren wel opvalt, is dat niet eens de term 'geloof' valt, laat staan dat iets gezegd wordt over een mogelijke geloofsverdieping of de aanpak van de geloofscrisis. En dat is lang niet het enige. De verschillende commentatoren blijken Ratzinger ook heel goed te kennen. In niet altijd even vleierende bewoordingen wordt hij getypeerd. Of men al iets van hem heeft gelezen? Die vraag wordt niet gesteld, de tijd is te kort en het commentaar moet worden geleverd.

Het zal toch anders moeten. Wil men Benedictus XVI leren kennen, dan zal men minstens naar zijn woorden moeten luisteren en zijn teksten lezen. En dat zal niet volstaan: enig denkwerk hierbij zal onontbeerlijk zijn. De nieuwe paus heeft een ijzersterke reputatie: hij kan haarscherpe analyses maken en heldere uiteenzettingen geven. Dat klinkt allemaal niet zo spectaculair en het vraagt vooral een zekere inspanning. Voor de media wordt de nieuwe paus natuurlijk al een pak minder interessant wanneer hij niet zal meelopen met de laatste modeverschijnselen. Spectaculaire reportages moeten we dus niet verwachten. Dat betekent niet dat de nieuwe paus niet meer kan verrassen.

HET KAN DUS ALLEEN MAAR GOED GAAN...

Precies omwille van die negatieve perceptie, kan het eigenlijk al niet meer fout gaan. Immers, van de nieuwe paus lijkt niemand nog iets te verwachten. Het kan dus alleen maar goed gaan. De keuze voor de naam Benedictus is op zich al een eerste verrassing. De nieuwe paus is niet Johannes XXIV of Paulus VII of Pius XIII. Stuk voor stuk zijn het namen die al beladen zijn met een zekere connotatie en een zeker verwachtingspatroon. De keuze voor Benedictus is om twee redenen belangrijk. De naam verwijst naar zijn onmiddellijke voorganger, paus Benedictus XV (1914–1922). Hij werd paus bij het begin van de Eerste Wereldoorlog en probeerde om die eerst te voorkomen en nadien zo snel mogelijk te stoppen. Zijn vredespogingen werden niet op enthousiasme onthaald, hij kreeg zelfs het verwijt partijdig te zijn. Benedictus XVI wil in het voetspoor van zijn voorganger een wegbereider van de vrede zijn. De naam Benedictus verwijst ook naar de

patroon van Europa, de heilige Benedictus van Nursia. De wijze waarop hij het kloosterleven gestalte heeft gegeven heeft mede de verspreiding van het christelijke geloof in Europa bewerkstelligd. De verwijzing naar deze Benedictus kan erop wijzen dat de nieuwe paus het geseclariseerde Europa niet in de steek laat en de dialoog wil aangaan met de moderne mens. Het zijn alvast twee niet onbelangrijke intenties die in deze naam verscholen liggen: het streven naar vrede en het geloof in Europa.

Misschien moeten we eens afleren om steeds negatief te reageren als een bepaalde gebeurtenis niet beantwoordt aan ons verwachtingspatroon. Moeten we echt zo pessimistisch gestemd zijn omdat kardinaal Ratzinger tot paus is gekozen en niet een andere kardinaal of bisschop? Hoe zouden we hebben gereageerd indien het iemand anders was geweest? Het gegeven dat we zo reageren op deze verkiezing laat vermoeden dat er misschien wel een egoïstische ingesteldheid aanwezig is. Een nieuwe paus verdient echter beter: hij verdient dat we hem alle kansen geven en dat we luisteren naar wat hij te zeggen heeft. Pas dan kunnen we oordelen, niet eerder.